

Kirsti Siitonen 1951–2020

Kuva: Erja Hyytiäinen / Turun yliopisto

Suomi toisena kielenä -alan keskeinen kehittäjä ja lauseopin sekä Varsinais-Suomen ja Satakunnan murteiden tuntija Kirsti Siitonen (o.s. Tuominen) menehtyi pitkään sairastettuaan Turussa 6. maaliskuuta 2020. Hän oli syntynyt Raumalla 16. kesäkuuta 1951 ja kävi siellä koulunsa. Turkuun hän tuli opiskelemaan suomen kieltä, kirjallisuutta, teoreettista filosofiaa, poliittista historiaa ja puheoppia. Turkuun, lähelle Aurajoen rantaa, hän myös perusti filosofian tohtori Arto Siitosen kanssa elinikäisen kotinsa, johon aina palattiin, vaikka perhe vietti hyvin kansain-

välisiä elämää ja asui moneen otteeseen ulkomailla.

Innokas ja uuttera opiskelija palkattiin jo opiskelujen alkuvuosina tutkimusapulaiseksi Lauseopin arkistoon. Se lienee suunnannut kiinnostuksen nimenomaan suomen lauserakenteiden tarkasteluun niin yleiskielessä ja murteissa kuin ennen kaikkea suomenoppijoiden tuotoksissa, vaikka monet muutkin suomen kielen ilmiöt päättyivät Siitosen tutkimuskohteiksi vuosien varrella.

Vuonna 1976, jo ennen maisterintutkinnon valmistumista, Siitonen valittiin

suomen kielen lehtoriksi Münsterin yliopistoon Saksaan. Tuolloin oli vain kourallinen ihmisiä, jotka olivat koskaan opettaneet suomea muunkielisille, ja oppimateriaalia oli tuskin nimeksi. Niinpä nuori lehtori joutui niin keksimään opetussuunnitelmat kuin kokoamaan ja kirjoittamaan tarvittavat aineistot omin päin. Se toki sujui monista asioista kiinnostuneelta, paljon lukeneelta ja luovalta ihmiseltä hyvin. Hänellä oli myös ulkomaanlehtorilta vaadittava luontelaatu: kyky tulla toimeen monenlaisten, joskus hankalienkin ihmisten kanssa ja ratkaista sekä teoreettiset että käytännölliset ongelmat oloissa, joissa – paljon ennen nykyisiä nopeita viestintävälineitä – käytettävissä olivat vain omat tiedot, taidot ja neuvokkuus. Ja ennen kaikkea iloinen mieli – ja sitä Kirstillä riitti!

Parin Suomessa vietetyn vuoden ja ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen oli vuorossa Göttingenin yliopisto. Kun Jyväskylän yliopiston kielikeskukseen perustettiin vuonna 1983 suomen kielen lehtoraatti, jossa päätehtävänä oli ulkomaalaisten suomen kielen opetus, Siitonen valittiin siihen. Toinen Münsterin kausi, toisen lapsen syntymä sekä tutkimusjaksot ja vuoden opiskelu Pittsburghin yliopistossa Yhdysvalloissa osuivat Jyväskylän vuosikymmenelle. Vuonna 1993 Siitonen valittiin lehtoriksi Turun yliopistoon, jossa hän toimi eläkkeelle jäämiseen saakka hoitaen viimeiset vuodet suomen kielen professuureja.

Kansainvälisen työuran ja perheen ohella tarmoa riitti myös moneen muuhun. Siitonen toimi Suomen Kielen Seuran hallituksessa ja puheenjohtajana sekä Virittäjän, Sananjalan ja Lähivördlusi – Lähivertailuja -aikakauskirjan toimituskunnassa. Hyvin tärkeää hänen kokemuksensa ja tietonsa oli ulkomaisten yliopistojen suomen kielen opetusta ohjaavan asiantuntijaryhmän työskentelyssä. Ulkomaanlehtorien ja assistenttien valinnassa ja opetusvierailujen suunnit-

telussa hän käytti tarkkaan ajateltuja ja oikeudenmukaisuutta korostavia puheenvuoroja. Siitonen oli myös kysytty vierailija opetuspisteissä ja tunsikin henkilökohtaisesti ison osan suomen kielen ja kulttuurin opetuksen parissa toimivista ihmisistä eri puolilla maailmaa. Hän myös piti yllä näitä monia ihmissuhteita, vieraili ja kutsui kylään ja lähetti viestejä aivan loppuun saakka.

Siitosen väitöskirja *Agenttia etsimässä. U-verbijohdokset edistyneen kielenoppijan ongelmana* (Turun yliopisto 1999) oli vasta toinen väitöskirja, joka käsitteli suomen kieltä oppijan näkökulmasta. Suomi toisena kielenä -alan tutkimus oli lähtenyt liikkeelle 1990-luvun alussa, kun puoli tusinaa eri yliopistoissa toimivaa alan ihmistä sai Suomen Akatemian rahoituksen tutkimushankkeelle. Tutkimusalueet valikoituivat tutkijoiden aiempien opinnäytteiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaan, joten Siitosen lauseopin tuntemus sekä kokemus nimenomaan akateemisista oppijoista johdattelivat hänet *U-verbien* pariin. Niiden, passiivin ja muiden persoonaa ilmaisemattomien suomen kielen verbirakenteiden selvittely oli Siitosen keskeisin anti suomen kielen tutkimukselle ja opetukselle.

Suomen kielen tarjoamat mahdollisuudet jättää tekijä mainitsematta ovat monille uusille suomen kielen käyttäjille sekä kiinnostava että ongelmallinen oppimisen kohde. Passiivi ei muistuta monien muiden kielten passiivia, koska sen yhteydessä ei voi tekijää mainita, mutta tekijä kuitenkin tiedetään henkilöksi. Sen rinnalla käytetään aktiivisia verbimuotoja, joiden subjekti jätetään yksinkertaisesti pois. Kaikkein hankalimmin selätettäviä – ja selitettäviä – ovat *U*-johtimiset verbit. Moni puhuu suomea sujuvasti vuosikausia huomaamatta koskaan, että *jatkaa* ja *jatkua* eivät ole yksi ja sama verbi. Taustalla on se seikka, että suomen taivutusmuodoissa on monenlaisia vokaalivaihteluita, joten tätä *A:n* ja *U:n* yhteis-

eloa ei hahmoteta semanttiseksi. Taivutuksen lisäksi on havaittava merkityserot passiivin ja *U*-verbien välillä. Puhetilanteista selviytyy, vaikkei näitä ilmiöitä hallitsekaan, mutta tarkempaan, opiskeluun ja asiantuntijatyöhön tarvittavaan kielitaitoon ne sisältyvät. Yliopistossa opiskeleville suomea opettanut Siitonen huomasi varhain tämän aukon, mutta opettamisen pohjaksi ei juuri löytynyt tutkimustietoa. Näin syntyi väitöskirja ja monia myöhempiäkin tutkimuksia.

Kuten Siitosen tutkimustyö yleensä, tekijän ilmaisemattomuuden ja tekemisen intentionaalisuuden avaaminen on siirtynyt myös alan opetuksen avuksi. Aika moni on oppinut *U*-verbien ja passiivin peruseron Siitosen esimerkistä *lapsen takki vaihtui/vaihdettiin päiväkodissa*. *U*-verbien tärkeä rooli suomen kielessä syyllistämistä välteltäessä saa siinä konkreettisen muodon. Ilmiön valikoituminen erityisen kiinnostuksen kohteeksi kertoo ehkä myös jotain Siitosen äärimmäisen sosiaalisesta luonteesta.

Siitonen tutki myös monia muita kielten ilmiöitä. Hän on kirjoittanut muun muassa *hän*-sanana käytön vivahteista, infinitiivikonstruktioista ja kieliopin termeistä opetuksessa sekä puolustanut suomea tieteen kielenä. Hän oli myös keskeisesti mukana Satakunnan puhekielen tutkimuksessa.

Turun yliopistossa on Siitosen toiminnan myötä erikoistuttu edistyneiden suomen oppijoiden kielen tarkasteluun. Sitä varten Siitonen alkoi koota LAS2-nimellä tunnetuksi tullutta korpusta, johon on koottu nimenomaan akateemista oppijansuomea. Korkeakoulutusta vaativissa asiantuntijatehtävissä toimivien suomen kielen oppimisen haasteethan ovat aivan toiset kuin vähän koulutettujen maahanmuuttajien. Aineistoa kartutetaan edelleen ja siitä tehdään oppinäytetöitä.

Valtaosan elämästään Kirsti Siitonen oli nimenomaan suomen kielen lehtori. Opetukseen hän panosti; se innosti

häntä ja hän opiskelijoita. Samalla intohimolla hän selitti suomen kielen satoja niin satunnaisille kesäkurssilaisille tai ulkomaisissa opetusasteissa vieraillessaan kuin omille opiskelijoilleen Turussa. Suomalaiset opiskelijat oppivat katsomaan suomen kieltä aikuisen oppijan silmin, ulkomaalaiset taas pääsivät sisään niin kieleen kuin kulttuuriinkin, arjessa ja juhlassa. Siitonen rakasti akateemisia traditioita ja pääsi suureksi ilokseen mukaan Turun yliopiston 100-vuotisjuhlaan saattohoitokodista vielä viikkoa ennen kuolemaansa. Monista opiskelijoista tuli ystäviä, jotka olivat mukana perheenkin arjessa. Opetustehtävässä Siitonen oli myös niissä monissa opettajien täydennyskoulutuksissa, joita 1990-luvun alkupuolelta saakka järjestettiin. Erityisesti jäivät mieleen ne kerrat, jolloin seisomme yhdessä opetusryhmän edessä käyden innokasta väittelyä opetuskerran aiheesta. Siinä joutui itse panemaan parastaan ja opiskelijatkin viihtyivät.

Siitosella oli keskeinen rooli myös kielitaidon arvioinnin kehittämisessä. Ulkomaalaisten suomenoppijoiden keskuudesta oli tullut kyselyitä siitä, miten suomen kielen taidostaan voisi saada todistuksen, jos se on hankittu muuten kuin oppilaitosten kursseilla – ja nämä oppilaitostenkin todistukset perustuivat hyvin kirjaville kriteereille. Siitosen aloitteesta ja opetusviranomaisten luvalla ryhdyimme 1980-luvun lopussa laatimaan ja järjestämään valtakunnallisia suomen kielen tasokokeita. Mukana tässä oli myös nykyisin kielitaidon arvioinnin professorina toimiva Ari Huhta. Tehtäviä laadittaessa ja vastauksia arvioitaessa kohtasivat iloisesti ja opettavasti raumalais-turkulainen ja keskisuomalais-savolainen kielikäsitys, kun hyväksyttävistä ilmauksista neuvoteltiin. Työ rakentui Suomessa uudelleenlaaditulle arviointiperustalle, sillä samaan aikaan oli usean Euroopan maan yhteistyönä alullaan kielitaidon ku-

vaus, joka nykyään tunnetaan Eurooppalaisena viitekehyksenä. Lähtökohtana oli kielellä toimiminen, ei pelkästään sanaston tai kieliopin hallinta. Kun Yleiset kielitutkinnot -järjestelmää alettiin suunnitella vuonna 1992, tasokokeesta saatuja kokemuksia voitiin hyödyntää muidenkin kielten kokeissa. Suomi toisena kielenä tuli viralliseksi tutkintokieleksi heti, kun asetus Yleistä kielitutkinnoista annettiin vuonna 1994.

Poikkeuksellisen aktiivinen Siitonen oli myös yliopistojen kolmannen tehtävän parissa. Hän teki tunnetuksi suomi toisena kielenä -alaa sekä kotimaassa että muualla, mutta oli mukana myös kotiseututyössä kirjoittamalla ja puhumalla Satakunnan ja Varsinais-Suomen murteista, lapsuutensa ja aikuisuutensa kielimuodoista, monella foorumilla. Kieli ei ollut hänelle vain tutkimuskohde vaan myös ilmaisuväline. Tämä puoli tuli esiin erityisesti runonlausuntaharrastuksen

kautta. Kieli ajattelun välineenä taas oli esillä paitsi työssä myös kotona. Filosofian aviomies lienee edesauttanut tämän kiinnostuksen synnyssä. Monet kerrat sain olla mukana innostavissa kielifilosofisissa keskusteluissa Siitosten ruokapöydän ääressä.

Kirsti Siitonen oli loppuun asti innostaja ja vaikuttaja sekä oman työnsä että oppilaidensa ja työtoveriensa kautta. Turun yliopistoyhteisö ja muunkielisten suomen kielen opetus ja tutkimus sekä Suomessa että koko maailmassa on menettänyt aina hyvää mieltä ympärilleen luoneen, sisukkaan ja ideoita pursuavan ihmisen.

MAISA MARTIN
etunimi.sukunimi@jyu.fi

Kirjoittaja on suomi toisena kielenä -alan emeritaprofessori ja Kirsti Siitosen pitkäaikainen yhteistyökumppani ja ystävä.